

OGAHIIY IJODIDA ISHQ MAVZUSI

Yaxyaxonova Irodaxon

Toshken davlat sharqshunoslik universiteti 3-kurs dariy-ingiliz guruhi talabasi Tel nomer:+998-91-508-78-48 El.pochta:yaxyaxonovairodaxon@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada Ogahiy hayot yo'li, asarlari haqida ma'lumot berilgan. Ishq mavzusida Ogahiyning ba'zi qarashlari aks ettirilgan. Ogahiyning tarjimashunoslik borasida qilgan ishlari shu jumladan Ogahiyning ish mavzusidagi qarashlari aks etgan.

Kalit so'zlar: Ta'viz ul-oshiqin, Guliston, Salamon va Absol, Bahoriston, "Haft paykar, tasavvuf madaniyati.

Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiy o'zbek mumtoz adabiyotining Alisher Navoiydan keyingi ulkan siymolardan biridir. Ogahiy xalqimiz ma'daniyati, adabiyoti va ilm-fani tarixida iste'dodli shoir, mohir tarjimon, yirik muarrix, ma'rifatparvar shaxs sifatida yorqin iz qoldirgan. Aatoqli madaniyat arbobi, klassik she'riyatning mohir ustasi, Xivadagi adabiy harakatning yuksak siymosidir. Ogahiy nihoyatda barakali ijod qilgan. Shoirning "Ta'viz ul-oshiqin" ("Oshiqlar tumori") nomli ulkan devoni bir necha janrlarda yaratilgan 20 ming misradan ziyod she'rdan tarkib topgan.

U Xorazm xonligi tarixining turli davrlarini yoritishga bag'ishlab 5ta mustaqil yirik tarixiy asar yaratgan. Sa'diy Sheroziyning "Guliston", Abdurahmon Jomiyning "Salamon va Absol", "Bahoriston", Nizomiyning "Haft paykar" kabi o'lmas badiiy asarlarini, o'nlab tarixiy kitoblarni mahorat bilan tarjima qilgan. Ogahiy ijodining qimmatli va karakterli tomoni shundaki, u Alisher Navoiy ijodiyotida yuqori pog'onaga ko'tarilgan adabiyotdagi eng ilg'or, eng xalqchil g'oyaviy-badiiy an'analarni 19-asr sharoitida yuksak darajada rivojlantirdi. Ogahiy she'riyati har qanday bachkanalikdan, o'rtamiyonachilikdan tamomila xoli yuksak ishqiy-tasavvufiy she'riyatdir. To'g'ri, unda falsafiy-tasavvufiy, ijtimoiy-siyosiy, ta'limiy-axloqiy ohanglar yo'q emas. Umuman, uning she'riyati rangin. Lekin bu mavzularning aksariyatini birlashtiruvchi narsa ishqdir, muhabbatdir.

Ogahiy she'riyati mazmunan chuqur, falsafiy teran bo'lishi bilan birga badiiy jihatdan ham barkamol asarlardir. Ogahiy lirikasining, umuman Ogahiy ijodining salmoqli qismini ishq-muhabbat mavzusi, oshiq va ma'shuqa obrazlari, bular orqali kishining tabiiy tuyg'usi, sevgi haqidagi fikrlari egallaydi. Jamiyatda, hayotda sevgiga munosabat dastlab Ogahiy lirikasining umumiy ruhida hazinlik, nadomat motivini ustun qiladi: oshiqlar, ko'pincha yoriga yetolmaslik xususida chuqur hayajon, nadomat bilan hasrat qiladi. Ogahiy lirikasi umumiy ruhidagi bu hazinlik xursandchilikdan ko'proq hasrat motivlarini ustunligi shoirning shaxsiy tuyg'usi yoki qobilyatidagi biron nuqson natijasi sifatida yuzaga kelgan emas: aksincha, bu Ogahiyning ulug' insonparvar o'z ijodida bevosita hayotdan oziqlangan, sevgi masalasida ham davrining asosiy xususiyatlarini ko'ra bilgan realist sifatida gavdalantiradi. Ogahiy lirikasida sevgi bilan bog'liq bo'lgan har qanday tuyg'u-kechinmalar asosan ikki obraz: oshiq va ma'shuqa obrazlari orqali ifodalanadi. Bu obrazlar oshiqning, shu bilan birga, shoirning bu masalaga munosabati, oshiqning sevgi bilan bog'liq bo'lgan

turli kechinmalari: visol, hijron, firoq, rashq va hakazo tusidagi tuyg'ularini ifodalash yo'sinida ko'rinadi.

Ogahiy ijodining qimmatli va xarakterli tomoni shundaki, u Alisher Navoiy ijodiyotida yuqori pog'onagacha ko'tarilgan adabiyotdagi eng ilg'or, eng xalqchil g'oyaviy-badiiy an'analarni XIX asr sharoitida yuksak darajada rivojlantirdi. Insonning ko'ngil hayotiga teran kirib borgan shoir din, axloq, ma'naviyat, adolat to'g'risida ham o'z fikr-xulosalarini ochiq-oydin izhor qila olgan edi. Uningcha:

Maoniy bog'ini dono qilur sayr,
Qachon qilg'ay oni nodon tamosho.

So'zdan, ya'ni so'z izidan ma'niga tomon sayrni o'rgangan kishi so'z holati, so'z taqdiri va tarixini ham bemalol biladi. Xuddi tirik mavjudotga o'xshab, so'z va kalimalar ham tug'iladi, yashaydi: ba'zi birlari uzoq umr kechirsa, ayrimlarining umri qisqaroq bo'ladi.

Vaqt va zamon o'tishi bilan so'zlarning ohangi, ma'no va shakllarida ham o'zgarishlar sodir bo'lishi yoki yangi mazmun, o'zgacha bir zavq bilan boyishi ularning jonli mavjudlik ekanidan dalolat beradi.

Buni Ogahiy g'azallarida ishqiy, ma'rifiy, axloqiy ma'nolarning bir butun tarzda ifodalanishidan ham ilg'ash mumkin. Ogahiy ayni bir she'rda bir necha ma'nolarni aks ettirishda mahorat ko'rsatgan shoir. Shuning uchun tasavvufiy ma'nolar ham uning she'rlarida xuddi javharday, nurday singib ketgandir.⁹

Tasavvuf madaniyati, faoliyat va tafakkuri islomiy dunyoqarash va tushunchaning ajralmas bir qismi ekanligi ilmda qayta-qayta ta'kidlab o'tilgan. Xoh biror shayx yoki murshidga ergashsin, xoh o'zi mustaqil harakat qilsin, ishtiyoqli har bir kishi bu ishq, irfon xazinasidan foydalangan. Tasavvuf tajribasi singari uning mavzusi ham dastlabki davrlarda ancha oddiy va oson anglashinarli bo'lgan.

Tariqatlar bosqichi boshlanib, tasavvufga falsafa (ayniqsa, yunon falsafasi) kirib kelgach, so'fiylik vaqt o'tgani sayin murakkablashib, har turli fikr qarama-qarshiligi, maslak tortishuvlarining shiddatli girdobiga o'xshab qolgan. Buning tub sababini arab olimi Abul A'lo Afifiy shunday izohlaydi: "Tasavvuf yagona bir manbaga asoslanmagan yoki tug'ilish va taraqqiyotini toq bir zaminga bog'lab bo'lmas darajada ziddiyatli bir oqimdir. Xuddi shu sababdan tasavvufga bag'ishlab tadqiqotlar yaratgan atoqli g'arb olimlari dastlab to'g'riligiga ishongan fikr-qarashlarini hayotlarining oxirlarida tark etaroq, masalaga boshqa tomondan yondashganlar...".

Bizda esa, aksincha: tasavvufga bir yoqlama munosabat, xato, yakrang, sayoz gaplarni takrorlash go'yoki bir "udum" bo'lib qolgan. Buning bir qancha sabablari bordirki, biz ulardan ikkitasiga to'xtalib o'tmoqchimiz. Birinchisi, Abu Nasr Sarroj ta'kidlaganidek, tasavvufni o'rganish, uning u yoki bu masalasi ustida bosh qotirib, ma'lum bir xulosaga kelish aqlga shodlik bermaydi.

Bil'aks: aql va idrok, dard va iztirobga chuqur oshno bo'lishi, fano va baqoni teng ko'rishi, holga teskari amalga, amalga zid hollarga imkon qadar barham berishiga to'g'ri keladi.

9 «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» gazetasining 2009 yil 50-sonidan olindi.

“Yorima ayting” g‘azalida shoir badiiy san‘atning nido san‘ati (ey do‘stlarim), istiora (la‘li shakarborim, ko‘zlari bemorlig‘im, parizodi vafodorim), tanosib (qatl, qotilvash, qon, kushu, xunxor) va mubolag‘a san‘atidan mohirona foydalangan.

Bu esa asarning badiiy ta‘sirchanligini yanada oshirgan.

G‘azal hazaj bahrida (hazji musammanixrabi makfufi mahzuf: maf‘ulu mafoiyulu mafoiyulu faulun) yozilgan. Ayting so‘zi qofiyadan so‘ng takrorlanib radif vazifasini bajargan. G‘azalning qofiyasi (yorima shakarborima, bemorima, afgorima, dilozorima, xunxorima, jafokorima) raviydan keyin harflar kelganligi uchun mutloq qofiya hisoblanadi.

Qofiyalarda R harfi paviy hisoblanadi. G‘azalda oshiqning o‘z yoriga - ma‘shuqasiga bo‘lgan muhabbati samimiy, ham nihoyatda chuqur ekanligi tasvirlangan. Oshiqning sevgi tuyg‘ulari, orzulari nihoyat darajada tabiiy, bu tufayli o‘quvchiga chuqur ta‘sir qiladi. Bu tabiiy va reallik g‘azalga uzoq umr baxsh etadi. Shoir merosidagi barcha fikr va g‘oyalar ishq tushunchasi bilan chambarchas bog‘liq. Barkamol inson barkamol dunyoni, buyuk vatanni, qudratli millatni yaratadi. Inson barkamol bo‘lishi uchun, avvalambor, ruhan ozod bo‘lishi shart.

Puhan ozodlik bu parhezkorlik, halollik, adolat, qanoat, sadoqat, mehr-oqibat kabi qator amallar bilan chambarchas bog‘liq. Xo‘sh, ruhiy ozodlikka qanday erishish mumkin? Bu juda mashaqqatli, iztirobli yo‘l. Ammo, insonni haqiqiy hurlikka, ruhiy ruhiy kenglikka olib chiquvchi birgina vosita bor. U ham bo‘lsa - ishq. Anashu ishq orqali kishi Ollohga yetadi. O‘zining va olamning mohiyatini, sir-asrorini anglaydi. Ogahiy ijodida ishq mavzusi shunday g‘oyalarni ilgari suradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hojiahmedov A. She‘r san‘atlarini bilasizmi? Toshkent, Sharq nashriyoti. 1999. 94
2. Abdullayev V. O‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent, O‘qituvchi nashriyoti, 1964. B-347- 376
3. Adizova I. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. Toshkent. Fan nashriyoti. 2009. B-221-232
4. Navoiy asarlar lug‘ati. Alisher Navoiy asarlarining o‘n besh tomligiga ilova. Toshkent. G‘ofur G‘ulom nomidagi adabiyot va san‘at nashriyoti. 1972. 782
5. Ogahiy she‘riyatidan. Toshkent. 1983. 120 b.
6. Majidiy R. Ogahiy lirikasi. Toshkent. O‘zbekiston FA nashriyoti. 1953. 238
7. Munirov Q. Ogahiy. Toshkent, O‘zbekiston FA nashriyoti. 1969. 54b
8. Adizova I. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. Toshkent. Fan nashriyoti. 2009. 22b
9. Mallayev M., Karimov K., Ismatov I. O‘zbek adabiyoti tarixi. O‘qituvchi. 1982